

פרשת ויצא

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרונה" (בר' כח / י')

רש"י(שם):

ויצא. לא היה צריך לכתוב
אלא וילך יעקב חרונה, ולמה הזכיר יציאתו ב, אלא מגיד
שיצא לא צדיק מן המקום עושה רושם, ג שזמון שהצדיק
בעיר, הוא הולך, ד הוא יוצא, הוא הדרה, ילא משם,
פנה הודה הפנה זורה, פנה הדרה, וכן ומלא מן המקום
(כ"ח ז) האמור בענין ורות (ג"ר ס"ו): ויִרְדֹּךְ
חרונה, ילא ללכת לחזק:

שפתי חכמים:

ב דהא כתיב (שם) וילך סנה ארם ולא כתב
קדם לכן ויצא יעקב, אלא שפירש שהלך סנה ארם ודאי יצא מבאר שבע,
ואיכ הבה נמי לא היה צריך לכתוב אלא וילך: ג דהו"ו כצ"ל נכתב
שתי יציאות ויצא יעקב וגם וילך חרונה, אלא אחר שיצא גזרו דאחד שריצא
זוה הדרה הדרה. (רי"א מנח"י), וכתב עליו מהרש"ל פירושו ולא כפירוש
הב"ר דפירש מוכחסי ויצא ולא כתיב ויצאו שהרי גמלים וצאו הבחמות
נמי יצאו, אלא מגיד לך שפנה זורה וכו'. תראה לי רצוילים לרביי הראים
ולרביי הב"ר, וכך חשש מדכתיב ויצא וגם וילך יחרא הוא, אלא כג"ד
הוא יצא ולא אחר, ואח"כ הקשה והלא גמלים רכב יצאו, אלא כשהיה יצא
אז פנה הודה זורה וכו' ולא כשהיה אחר ויצא עב"ל: ד ר"ל כשור
שהצדיק בעיר האנשים והעם רכב צדיקים לפי שמהצדיק מן הצדיק וגם
הוא מוליחן: ה ר"ל העם שבעיר עושין עבירות, ואין להקשות והא
יצחק עדין נשאר בעיר, כבר חירצו כבר אינו דומה צדקת של צדיק אחד לצדקה של פני צדיקים:

כלי יקר:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרונה. פירש רש"י
לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרונה, אלא מגיד
שיצאת הצדיק מן המקום עושה רושם. ידש להתבונן וכי
אברהם ויצחק לא הלכו ממקום למקום ולמה לא נכתב אצלם
לשון יציאה. ויש פנים לכאן ולכאן כי לפום ריהטא דלרבותא
נקט כאן ויצא כי אברהם ויצחק לא הניחו במקום שהלכו משם
צדיק כמותם פשיטא שיצאתם עשה רושם, אבל כאן הו"ו יצחק
ורבקה נשארו שם סלקא דעתך אמינא שאין יציאתו עשה רושם
קמשמע לך.

ויש לפרש לאירך ניסא, לומר שדוקא יציאתו של יעקב עשה
רושם, אבל לא יציאת אברהם ויצחק לפי שהמה הלבנו
עם כל בני ביתם ולא נשאר במקום שום צדיק צ"כ לא עשו
רושם ביציאתם, כי הרשעים שנשארו שמה אינן מקפידין על
יציאת הצדיקים, ואדרבה הם שמחים בצאתם מהם לפי שאינן
הולכים בדרכיהם, והם לשיניהם בעיניהם ולצנינים בצדיהם והם
מריכים עמם עבור מצטריהם, אבל ההולך ממקום שצדיקים
מצויים שם אז יציאתו עושה רושם כי הצדיקים שנשארו קשה
עליהם פיריהם כי דעתם נוחה ממנו, ואינו דומה זכות של
מועטין לזכות של מרובים. וכאן הו"ו יצחק ורבקה לכך היה
רושם יציאתו ניכר, ולפי זה צריכין אנו לומר שגם בשדה מואב
היו חסודי אמותו העולם:

(י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה - כל
 סמקא מיוחד ונס אין סמקא וילך מחייק.
 וסני מיכני לכתוב ללכת חרנה - אלא כל ללמד
 על מה שהכלו מ"ל פניתיים יבכ י"ד שנה נבית
 סס ועבר ואל"כ הילאה מ"ס סוא נפ"ע - והליכס
 לתן סוא נפ"ע :

בית הלוי:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. וכתב
 רש"י ולא היה צריך לכתוב רק וילך
 חרנה רק ללמדך שהיה יציאתו ניכר ורציאת
 צדיק עשה רושם. עוד י"ל דבכל ארס
 היוצא ממקום למקום יש בזה אופנים או
 דעיקר תכליתו היא היציאה ממקום הראשון
 משום איוו סיבה וע"כ מוכרח הוא לילך
 למקום אחר אבל עיקר כוונתו ורצונו היא
 היציאה, או משום הצורך להיות במקום
 השני והו עיקר תכלית כוונתו כההליכה.
 וביעקב נתלכדו שתי הכוונות. דעיקר כוונתו
 כהליכתו לקיים מצות כיבוד אב ואם.
 דרבקה אמרה לו הנה עשו אחיך מתנחם
 לך להרגך ועתה כו קום ברח לך אל
 לבן. דעיקר כוונתה היה שלא יהיה בבאר
 שבע מקום שעשו שם והעיקר כזה הוא
 היציאה. וליצחק לא אמרה כל זאת רק
 שלא יקח אשה מבנות כנען וצוה לו קום לך
 פרנה ארס וקח לך אשה מבנות לבן ותכלית
 ציוויו היה ההליכה לתרן. ויעקב קיים דברי
 שניהם שהוא היציאה וגם ההליכה לתרן
 ושניהם היה אצלו לעיקר ותכלית, והו
 שאה"כ בפרשה שלמעלה וישמע יעקב אל
 אביו ואמו וילך פרנה ארס שנתכרין לקיים
 דברי שניהם. ומצאתי באוהל יעקב שכתב
 כעין זה:

ובמדרש רבה (פ' טו) איתא ריב"ל פתר
 קרא בגלות ויצא יעקב מבאר
 שבע הדיא (וימס טו) שלח מעל פני
 ויצאו, וילך חרנה כמד"א (פ"ן לט"ו) כי
 ה' הוגה ביום תרון אפו, הרי דמפרש חרנה
 לשון תרון. וכוונת המדרש דמפרש דכל מה
 שכתוב ביעקב הוא סימן לבניו בגלותם. דגם

השפת אמת:

ד' פנהם פתח: אז הלך לבטח דרכך (משלי, ג, כג) — זה יעקב (מ"ר)
 ויצא סח). כי באמת ברח יעקב מפני עשו, כנאמר "קום ברח לך", ויברח יעקב שדה ארם,
 ואף על פי כן כתיב בו "ויצא — וילך", כי הולך בתום ילך בטח (משלי, י, ט). הבוטח
 בה' מאמין כי מה' מצעדי גבר כוננו ולא יתלה הדבר במקרה. זו בחינת יעקב — איש
 תם, כפירוש רש"י על הפסוק תמים תהיה עם ה' אלהיך — כל מה שיבוא עליך קבל
 בתמימות.

לכן על אף שברח — ויצא, הלך לבטח.

וכתבנו לחלק בין מניח כיסו ברה"ר לבעה"ב
 הזורק כלי מראש נגד דמבואר להדיא במסכת
 ב"ק (דף כ"ו) דלא נעשה הפקר מדסקיל
 וטרי שם בבא אחר ושברו אם תיב או
 לא. והחילוק הוא דבמניח כיסו ברה"ר ולא
 איכפת ליה כלל מה שיהיה בו הוא דס"ל
 להטור שהוא הפקר אבל בזורק כליו לשוברם
 ריש לו בזה כוונה ורצון לשוברו כל זמן
 שלא נשברו הם שלו עדיין. והו דהצדוקי
 אמר לו עמא דאהרנינו מריה לאנפיה מיניה
 דכבר סילק השי"ת רשותו מהם ואינם עוד
 שלו כלל. רק זה היה אם הקב"ה משלחם
 מא"י ולא איכפת ליה כמה שיעשו הכסדים
 בהם, והראה לו ריב"ח עוד ידו נטויה עלינו
 דשלחם לשם ככוונה מיוחדת שיסבלו שם
 יסורים והו כמו זורק כליו לסכרם דהם שלו
 עדיין. והו שאה"כ שלח מעל פני ויצאו
 והיה כי יאמרו אליך אנה נצא פי' באיזו
 בחינה תהיה היציאה ואמרת להם אשר לחרב
 לתרוב שלא תהיו סבורים שאני משלח אהכם
 ויהיה כפי שידרשן אם לטוב או למיטב רק
 שילוחי אהכם לשם הוא לתכלית ורצון לחרב
 ולרעב דוקא. והו שדרש כאן וילך דהליכה
 לתרון אפו היא ג"כ התכלית בגלות. ועל
 כוונה זו הולך הפסוק (משה י"ג) המאוס
 טאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך מדוע
 הכיתנו ואין מרפא, דמהא דהכיתנו מוכח
 דאינו מאיסה ועדיין הם ברשותו:

אמת ליעקב (ר' יעקב קטנעקין)

פירש"י וז"ל: לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עב"ל. הנה לפי השבון זה יוצא שיעקב לא היה בבית אביו שלשים ושש שנה, ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ועבר ועוד עשרים ושנים שנים שהיה בבית לבן. וז"ל מוסרס לנו שבאמת נענש יעקב על זה שהתירשל בכבוד אב ואם, ולכן יוסף נעדר מביתו עשרים ושנה שנה, אבל על הארבע עשרה שנה שהיה בבית שם ועבר לא נענש יעקב, ובהכרח ששנים אלו בבית המלמד של שם ועבר היו כל כך נהוצים להתפתחותו הרוחנית של יעקב עד שהם דוחים את ענין כיבוד אב ואם שהתחייב בו.

ואמנם זה הנזכר, דהרי יעקב בזמן שיצא מבאר שבע היה בן ששים ושלש, הוא למד תורה עם אברהם וקנו עד גיל חמש עשרה [ע"ן לעיל בפרשת תולדות כ"ה פכ"ז], וכשאר השנים הוא למד בישיבתו של יצחק⁹. מדוע אם כן היה כל כך נחרץ ליעקב עכשיו, במקום להקשיב לציוויו של הוריו לישב בבית לבן ימים אחדים, לשבת וללמוד עוד ארבע עשרה שנה בישיבה זו? ואע"פ שכנראי גדול בתורה בזמן ההוא, מכל מקום איך זה פוטרו ממצות כבוד אב ואם, מהחיות לספל בחוריו הזקנים? הא למה הדבר דומה, לאכ המצוה לבנו לקנות משהו בשכילו. בדרך לחנות, מתליט הבן שהוריו רוצה ללמוד תורה ומתיישב בבית המדרש ללמוד תורה. האם עכשיו תזמן ללמוד? הא למדו תורה נדחה מפני כל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

בכדי להבין את הנחיצות והרחיפות של יעקב ללכת עכשיו לישבתו של שם ועבר או צריכים מקורם להבין את התורה המיוחדת שנלמדה בבית מדרשם של שם ועבר, שהיתה שונה בהחלט מתורהם של אברהם ויצחק. האבות היו יושבים בישיבה¹⁰ ומרביצים תורה לכל הבא אליהם להסתנף בנחלתם. בבית מדרשם של האבות למדו תורה במדרגה הגדולה ביותר של אמונה ועבודת השם, מהטובים לגמרי מהסביבה בחוץ ולא מושפעים ממנה כלל. ומה הטעם כשוראתה שרה שישמעאל "מצחק" עם יצחק ומשפיע עליו, מיד אמרה: גרש את האמה הזאת ואת בנה, כי בסביבתם של צדיקים גמורים אין מקום לאתר מסוגו של ישמעאל, והסכים הקב"ה על ידה.

לא כן היה אצל שם ועבר. שם, בנו של נח שנפלט מדור המבול, ניצל לא רק ממי המבול אלא גם מסביבתם של אנשי דור המבול ומהשחתתם¹¹. עבר נולד והיו בימי דור ההפלה אלו שרצו לבנות מגדל וראשו בשמים כדי למרוד בהקב"ה, אבל הוא לא נסחף עמהם וגשאר בצדקתו. רק שם ועבר, שרדיים מדורות ומסביבות מושחתים, ולא אברהם ויצחק, היו יכולים ללמד ליעקב תורה הנצרכה לו כדי שיוכל להשאר בתומתו בסביבתו של לבן, איש מושחת ורשע. ולא רק לבן עצמו, אלא כל אנשי המקום היו רמאים, שהיו מצינו שלבן אסף את כל אנשי המקום ועשה משתה, ואעפ"כ לא נמצא אי שיגלה לו שלבן ממכון לרמתו, וכמש"כ במדרש [בראשית רבה פרשה ע' אות י"ט]] שהיו כולן מקלסין קדמוי ואמרוין הא ל"א ל"א, וחור כולם שהקו על מרמה זו¹². ולכן היה יעקב צריך לקלוט בחוכו סגויות שונות איך לשבת בסביבה של רשעים ורמאים ואעפ"כ להחזיק בתום דיושר, ולזה הוצרך לבית מדרשו של שם ועבר.

לפי זה לא היה יכול יעקב לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן אלא א"כ היה עוצר בדרכו בבית מדרשם של שם ועבר, כי בודאי לא היו הוריו יעקב ורצים שילך ללבן אם בסופו של דבר לא יוכל לצאת משם ולהכריז "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובאופן שכזה הריהו מקיים ציוויו של אביו כהוגן. עכשיו אין זה דומה אלא לאב שצוה לבנו לקנות לו לולב ואתרוג לסוכות, ובדרך לחנות החליט הבן שאין הוא בקי מספיק בהלכות הרי מינים ועליו לשנן בבית המדרש את ההלכות. האם נאמר שהוריו אינו מקיים את מצוה אביו? אדרבה הוא מקיים את המצוה בשלמותה ובהירורה, ואילו לא היה עושה כן לא היה מקיים מצות כבוד אב בכלל. וכן הוא אצל יעקב, כלי ההכנה המיוחדת שהיתה דרושה לו אצל שם ועבר לא היה יכול לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן ולסביבתו.

להלן בפרשת וישב [ל"ז פ"ג] כתוב וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו. ופירש"י וז"ל: ואונקלוס תרגם בר תכ"ם הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו עב"ל. מדוע דקדק רש"י לומר "כל מה שלמד משם ועבר", וכי לא היה לו את תורה האבות למסור לו? גם צריך לבאר, וכי לא מסר יעקב לשאר בניו את תורתו שלמד?

אמנם לפי מה שכתבתי יוכן היטב, רקבלה היה בידם מפי אברהם שצריכים הם צדיין לחיות בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, והלא צריך יעקב להבין את בניו לגלות זו, ומצינו שאמר לו הקב"ה לאברהם בכרית בין הכתרים: ידע תדע כי גר יהיה זרעך, ולמה לו לדעת, אלא על כרחך הודיעו כן על מנת שידעו כי עליהם להבין את עצמם לחיי הגלות, ומכיון שיוסף היה זה שהתגלגל לסביבת הרשעים והיה צריך לעמוד לכדו נגד כל הנסיונות שעמדו לו, והוא זה שעליו נפל העול להבין את המקום לבני יעקב ללמד למצויות¹³, היה יעקב מוכרח למסור דוקא לו את התורה המיוחדת הזאת, תורת הגלות, תורה שם ועבר, ואמנם האחים, שכתי ישראל, שלא ידעו את הסיבה מדוע לומד

יעקב עם יוסף יותר תורה מאשר למד אתם נחקנאו בו, דחשבוו שדק הוא יזכה לקבלת התורה, אבל האמת הוא דלהם הספיקה תורת האבות, ורק יוסף הוצרך לתורה שם ועבר¹⁴. נכאמת מצינו שישנה תורת ארץ ישראל, היינו מצות החליות בארץ, כמו כן יש לנו תורה הגלות, כי שם הנסיונות אמורים וההלכות שונות, וכדמצינו שבעל חפץ חיים ד"ל חיבר משנה בדורה לכל ישראל ושלחן ערוך אחו לאנשי הצבא בספר מחנה ישראל.]

הקדושת לוי

מגיד שיציאת צדיק מן העיר עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה (רש"י). לכאורה הרי קשה למה לא נאמר וירד יעקב מבאר שבע, כי בכל מקום שהמדובר ביציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ נאמר לשון וירד, לפי ש"ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות", ומי שעוזב את ארץ ישראל הוא וירד. למה תפשה התורה כאן לשון "ויצא יעקב" ? לכן אמר רש"י, יצא משם פנה הודה פנה זיוה. זה שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, היינו ברוחניותה ובקדושתה, ויעקב אבינו כשיצא מבאר שבע פנה הודה, כלומר הכבוד פנה והלך עמו — קדושת ארץ ישראל ואווירה שלה ליווהו, כמו שמפרש רש"י בפסוק י"א, שהר המוריה געקד ממקומו ובא אליו, ממילא לגבי יעקב אין זו ירידה... כי כל חינו וחוזה, ההוד והקדושה של ארץ ישראל הלכו אתו, ולכן כתוב וילך תרמת ולא וירד, שהרי לא ירד כלל.